

M. ŞEHMUS GÜZEL

KİTAP SEVGİSİ 6

KİTAPLARIN YOLCULUĐU

ekitap.ayorum.com

M. ŞEHMUS GÜZEL

KİTAP SEVGİSİ ALTI:

KİTAPLARIN YOLCULUĐU

ekitap biçiminde sunumu: Temmuz 2020

Yapıt: M. Şehmus GÜZEL

Teknik yönetmen ve kapak: Ferruh DİNÇKAL

Dizgi : MŞG

İSBN : Belki gelecek. Belki gelmeyecek. Zamana, duruma, gelişmelere bağlı.

Bu yapıtın yayın hakları yazarına aittir.

Kitaptan edinmek için iletişim : ekitap.ayorum.com
deyin, tıklayın, « indirin », götürün.

Hediyemizdir.

İÇİNDEKİLER

<i>SUNU: AYÇÖREĞİ</i>	5
<i>FÜSUN AKATLI</i>	17
<i>LOUISE MICHEL</i>	21
<i>ROSA</i>	25
<i>ÖFKELİYEM</i>	29
<i>YILMAZ GÜNEY'İN TASARILARI</i>	33
<i>TAHA TOROS</i>	39
<i>SÜLEYMAN OKAY: MİDESEL BAYRAM</i>	44
<i>PAYLAŞMAK ARZUSU</i>	54
<i>YOLDAŞ MÜSLÜM</i>	58

SUNU: AYÇÖREĞİ

Kitap sevgisine ne zaman yakalanıyoruz? Çocukken, yağmurlu bir sonbahar günü öğleden sonra okul çıkışında, akşam güneşi batmak üzereyken, bir Pazar maç sonrasında, uzayıp gitmesini arzuladığınız bir tren yolculuğunda, vapurda Fethiye-Marmaris arasında, Filiz’le yürüyüşte Çankaya’da, uçakta Paris-Niamey arasında, yerde, gökte, denizde, karada, beyazda...

Sevgi aşka, aşk tutkuya dönüşür, zaman geçer, kendimizi birdenbire yetmişli yıllarımızın başında buluruz. Saçlarına ak düşmüş olabilir ama kalbindeki kitap sevgisi yine genç, yine çoşkulu, yine koşturgandır. Bu aşk, aşktan öteye bu tutku tükenmez bir çağlayandır. Sınırsız.

Ve her ağustosun onbeşinden eylül ayı sonuna, ekim ayı başına kadar edebiyat dalgası yine sizi alır götürür. Nereye: Meçhul! Ne okuduğunuza göre değişen bir yön, yol, köprü.

Fransa’da bu fırtınanın adı “la rentrée littéraire »dir : Yeni romanların okuyucuya sunulduğu zaman dilimi. Her yıl, az buz değil bu bir buçuk aylık süre içinde, yeni yayınlanan beş yüz, altı yüz kitap görücüye çıkarılır. Beğen beğen, seç seç al. Her zevke, herkese, her keseye göre.

Geçen yıl, 2019'da, yenilerin sayısı altı yüzden fazlaydı, ama birçoğu beklenen, umulan sayıda satılmayınca, yayınevleri bu yıl tedbirli davrandılar : Sadece 524 yeni roman piyasaya sunuldu. Az değil elbette, ama son yirmi yıldaki en az sayı. Üretimin düşüklüğünden değil, geçen yıl süttten ağızları yanan yayınevlerinin bu yıl yogurdu üfleyerek yemek arzularından : Yayınevlerinin dikkatli davranmasından, daha az sayıda kitap yayınlamasından. Tedbiri elden bırakmamalı ! Yine de riski göze alanlar oldu : Madem ki yenilerin seksenbiri ilk romanıydı. Şimdiye kadar adları bile duyulmamış yazarların ürünü. İşte bu çok önemli : Genç, ender de olsa kimi zaman bir parça yaşlı yazarların ilk kitapları da vitrinleri süsledi. Süsleyecek.

Genç veya yaşlı yazar, toplumdan, çevresinden, yaşanılanlardan, gündemden kopuk değil. Tarih(in)e bağlı. Coğrafya(sın)dan etkilenen. İşte yeni kitaplar da bunu ispatlıyor: Konularına baktığımız zaman bu hemen göze çarpıyor :

Sürekli devinim içindeki dünyamızda göç dalgaları, göçmenlerin bir ülkeden diğerine, diğerinden ötekine geçişleri ve bunun getirdiği ölüm dizileri yazarları etkiliyor elbette:

Akdeniz artık sadece Bizim Deniz değil Bizim Mezarlığımız da. Denizle pazarlık olmuyor ve hain Deniz adı Akdeniz

bile olsa alıp alıp göçmenleri yiyip bitiriyor. İtalyan yazarların bu konudaki yaşanmışlıkları aktaran yapıtları Fransızcaya çevriliyorken Fransalı yazarlar da kalemlerini göçmenler için kullanıyor. İnsanlık tarihinde barışsal hiç bir göç bu kadar ölüme yol açmadı. Bunun hesabını kim verecek ?

Çevre meselesi, mevsimlerin alt-üst olması, ormansızlaştırma, doğanın alabildiğine sömürsünün giderek dramatik boyutlara ulaşması, ne olursa olsun dayanan ve yaşamını okul, posta, sağlık ve benzeri birçok devlet hizmetinin yokolmasına karşın sürdürenlerin sorunları, kadınsız bırakılan köyler ve benzeri dertler de irdeleniyor yeni romanlarda. Örneğin Monica Sabolo, Eden isimli yeni romanında şimdiye kadar yaptığı gibi yeniden, ilkgençlik ve doğa konularını ele alıyor. Ormansızlaştırmayı ve ormanın insan yaşamındaki önemine değiniyor. Daha önce Jungle ve Summer gibi, başlıkları İngilizce kendisi Fransızca kitaplarındaki gibi ... Sabolo'nun yapıtları JC Lattes yayınevi tarafından sunuluyor. Her yazar kendi yayıneviyle anlaşmalı çalışıyor.

Ocak 2019'da Michel Houellebecq'in Sérotonine isimli romanında ele aldığı kırsal dünyanın kendine özgü sorunları, kırsal kesimin öksüz bırakılması, bu kez Cecile Coulon'un Une Bête Au Paradis isimli yeni romanında

tansiyonu yükselen bir üslubla işleniyor. Cecile Coulon yeni romanında çiftlik dünyası gibi dar alandaki insan ilişkilerini, hayvanların ve insanların hayvanlıktan çıkıp vahşileşmesini, kadınsızlaştırılan bu dünyadaki ender kadınların konumunu, kadın arzularının ne tür boyutlara ulaştığını kara roman çerçevesinde anlatıyor. Kenti bırakıp kırsal alana çekilmek çözüm mü sorusunu da sorabiliriz burada. Genç yazar 4 Eylül 2019’da bu yapıtıyla Le Monde gazetesinin edebi ödülünü kazandı. Böylece edebiyat ödülleri mevsimi de açıldı.

Evet bugünlerde edebi fırtınayla birlikte başlayan ve yıl sonuna kadar Goncourt, Renaudot, Femina, Interallié, Médicis gibi daha önemli ve alımlı çalımı ödülleri gündemde kalacak yeni romanların yarışı kitaplara ilginin canlı tutulmasında belirleyici olacak.

Yeni romanlara yenileri eklenecek. Ocak ayından sonraysa yeniden yeni romanlar serüveni başlayacak. Kitap dünyası böylece gündemden düşmeyecek. Yazarlar imza günleri ve/veya gecelerine, kitaplarını tanıtıcı okuma günlerine, öğleden sonralarına ve tartışmalara katılarak, konferanslar vererek de edebiyat ve kitap sevgisinin kalıcılaşmasına çabalayacaklar. Çark dönecek. Dönmeli.

Birkaç yıldır sinema dünyasına ve günlük yaşantımıza kara bir leke gibi çöken kadınlara yönelik cinsel taciz de

yeni romanların konularından. Aile içi yaşantıdaki cinsel taciz/ensest de : Babası tarafından ığfal edilen yazar kadın sayısı az değil. Christine Angot gibi romanlarında bu meseleden/beladan sözünü ettiği için tanınanlar, polemik konusu olanlar var, daha az tanınanlar da. İsimlerini sıralamıyorum bilenler bilir. (1) Özel hayat, küçük ve büyük insanlık komedisi sürüyor çünkü. Romanlara yansımaları da kaçınılmazlaşıyor.

Kadınlık halleri, kadına yönelik şiddet de yeni romanlarda önemli bir yer tutuyor. Fransa'da son bir yıl içinde eşi, sevgilisi, dostu, ayrıldığı/boşandığı eşi tarafından öldürülen kadın sayısı akılların alamayacağı kadar çok. Utancımdayazamıyorum. Günden güne artıyor, ve burada, Fransa nam ülkede, «medeniyetin beşiği » olduğunu iddia ederek övünen Avrupa ülkelerinden birinde bu kadarını akıl alamıyor, alması da mümkün değil. Google Dede'ye sorun « Féminicide »i göreceksiniz.

Romanlarda sadece mutsuz, taciz edilen, itilen kakılan kadınlar değil, mutlu, sevimli, sevilen kadınlar da anlatılıyor elbette. Daha az sayıda ola bile.

Kadınlık halleri deyince burada Toni Morrison'u anmamak olmaz. 5 Ağustos 2019'da aramızdan ayrılan yazar Siyah Kadınlar ve genel anlamıyla ABD'deki

kadınlarla birlikte bütün kadınları da ilgilendiren meseleleri anlattı romanlarında, öykülerinde, denemelerinde, makalelerinde. Edebiyat tarihine böyle geçti. Yazar olarak değil sadece, 1993'te Nobel Edebiyat ödülünü alan ilk Siyah Kadın olarak da. Kitaplarını yeniden okumak için zaman ayırmalıyız. Irkçılık belasını en iyi biçimde analiz eden/irdeleyen ve aktaran yazarlardan biri olduğunu da geçerken anımsatmalı.

İşte ayna : Karşısına geçin. Ve kendinize bakın. Yaklaşın lütfen, yaklaşın ve iyi bakın. Kendinize. Sonra ... Evet sonra bakışınızı «öbürlerine», «ötekilere», «ötekileştirilmek » istenenlere çeviriniz. Her şeyin bir zamanı var. Elbette. Ama ne olur daha fazla geçikmeden. Aynalar dile gelecek çünkü. Bu kaçınılamaz.

Siyaset, siyasetçiler, siyasetcilerin yaşamı, kendi aralarındaki ilişkiler, itişip kakışmaları, aşk ve meşklere edebiyatın bitirilemez kaynaklarından. Aksini iddia eden varsa parmak kaldırsın lütfen ! Fransa'da François H. cumhurbaşkanı seçildikten sonra artık herkes « Ben de seçilebilirim » diyor ve adaylığını koyuyor. Cumhurbaşkanı. Nitekim ondan sonraki ve ondan bir önceki de ondan farksız(dı). Her biri birer, ikişer, üçer roman kahramanı. Aşkları da. Eski ve yeni eşleri de. Kimi kez eski eş bakıyorsunuz eski eşini anlatıyor. Romansı biçimde ama gerçek. Siyaset başka türlü de icra edilebilir

mutlaka. Ama kadın-erkek ilişkileri bilinenleri aşamıyor. Şimdilik.

Sonuç olarak (okunan) romanlar, öyküler hayatımızı, dünyamızı, doğayla, hayvanlar, bitkiler ve benzerlerimizle ilişkilerimizi değiştirmeye, iyileştirmeye yetecek mi ? Yarayacak mı ? Yanıtlaması zor. Çok zor. Ama denemeye değer.

Yaşayan görür. Görecek.

Birkaç ay önce yazdığım « Çocuk » başlıklı makalede sözünü ettiğim çocuğun haberlerini almak isteyenler oldu.Yazan ve arayanlara ve sohbetlerimizde sözünü edenlere bir kez daha teşekkür ediyorum. Madem merak edenler var, işte son iki haberini de burada vereyim : Çocuk büyüyor, birkaç gün önce, ilk ay çöreğini bizzat, evet bizzat, tek başına, fırına girip, satın aldı : « Bir ay çöreği lütfen Madam » dedi, ince gülüşüyle, ay çöreğini aldı, parasını ödedi ve çıktı. Gururla. Başı az daha tavana çarpıyordu. (2) Çep harçlığını veren ve kapıda merakla ve bir parça heyecanla oğlunun yetişkinler dünyasına yeni adımını izleyen annesinin yüzünde güneş doğdu. Gözleri bir parça nemli : « Babası da görmeliydi bu sahneyi. » dedi, içinden. Havar ... havar...

Çocuğun kitap sevgisine gelince, harika, mükemmel, eş dost başına, daha dört yaşını doldurmadı ama evde,

salonda kendisine ayrılan küçük kitaplığında ve odasındaki büyük kitaplığında yeni kitaplar için yer ayırmak lazım. Belki yeni bir kitaplık daha eklenecek. Çocuk henüz okumayı dört dörtlük çözemedi ama kendisine okunan kitapları bir iki üç dört kez yinelettikten (ana, nene, dedeye inmeler indikten) sonra kendisi aynı kitabı alıyor ve resimlere, desenlere bakarak bizzat kendisi kendi anladığını, aklında kalanları, anlatıyor. En yakın arkadaşlarına elbette. Güzel uyduruyor ve güzel anlatıyor. Epeydir göremediği biri gelsin eve hemen ilk yaptığı şey yeni kitaplarını alıp tek tek tanıtması. « Kolay değil ». Fena da değil.

Başa dönüyoruz yeniden. Kitap sevgisine ne zaman yakalanıyoruz: Çocukken ...

Birinin yazdığını öğrenir öğrenmez dayattığı “Kaç kitabınız yayınlandı?” sorusuna “Elli kadar kitabım olmalı” dediğinizde size milyonermişsiniz gibi bakanlar oluyor. Elli kitap kimbilir ne kadar satmıştır, yazar kimbilir ne kadar kazanmıştır diye düşünen de oluyor kesinlikle, eeeee koskoca Fransa’da iki kitapla köşeyi, dört kitapla mahalleyi dönenler olduktan sonra elli kitapla bir köy, belki bir kasaba bile dönülür diye düşleyerek size anlamlı anlamlı ve biraz da özenerek bakıyorlar. Nereeedeeree ... Bu tür bakışlar altında kalınca kimi zaman ben de düşünüyorum, darı ambarına düşmüş aç tavuk gibi (özdeyiş böyle değil miydi, yahu

değilse bile kabul edin lütfen, düş dünyasındayız uyandırmayın lütfen): İşte düşlerimden birkaçı:

Burada, Fransa’da, Le Seuil, Gallimard, Albin Michel, Les Editions de Minuit, JC Lattes, Grasset gibi her ünlü yayınevinin aylık veya daha uzun aralıklı ama düzenli ve sürekli yayın organı var. Bizde de yayınevlerinin birer yayın organı olsa/olmalı diye düşünüyorum.

Bir örnek olarak işte hemen gözümün önünde olduğu için yazıyorum: Albin Michel Yayınevinin biri “La Maison A” başlıklı “jeunesse/gençlik” için özel yayını var: Mükemmel görsel malzemesi ve iri harfleriyle kolayca okunan. Diğeri “22 Rue Huyghens” başlıklı (Yayınevinin Paris adresi) ve genel olarak yeni yayınları, yazarlarıyla yapılan bir söyleşiyile aktaran, iyi kotarılmış hakiki bir dergi. Son sayısında Laurence Nobécourt (p. 15) ve Amélie Nothomb (s. 32) ile yapılan söyleşiler örneğin dikkat çekiyor.

Nothomb Soif isimli yeni romanında İsa’yı konuşturuyor, mistik bir dünyayla ilişkiye giriyor. Böylece çocukluk ve ilk gençlik zamanlarında katolik aile dünyasında büyüdüğünü anımsatmak ve çevresindeki katolik inanmışlığın derinliğini sergilemek olanağı da buluyor. “Ben katolik değilim, benim İsam inanmışlık anlayışında başka bir vizyon sergiliyor” diyerek, inanmışlığın önemini

vurguluyor. İnanmışlık ile dini bir boyutta olmayabilir, önemli olan inanmak. İnanmış olmak. Nothomb İsa'nın "söylediklerindeki" ve "yaptıklarındaki" çelişkileri, İncil'deki kimi gariplikleri sergilemekten çekinmiyor. Yapıtı yeni tartışmalara yol açacak nitelikte. Nothomb bu kitabıyla Goncourt 2019 adaylarından biri. Temmuz 2020'de bu satırları yeniden okurken eklemeliyim : Kitabının büyük tartışmalara yol açmadan veya başlayan tartışmanın kısa kesilmesiyle dinlenmeye bırakıldığını söyleyebiliriz. Bu işte « İsa'nın hiç bir kusuru yoktur ». « Çünkü İsa masumdur. » Nothomb Goncourt'u kazanamadı. Belki bir dahaki sefere. Kitabın başlığı İsa'nın "son yedi sözünden" biri olduğu idida edilen "Susadım"dan geliyor. Sus-ama-(ba)k.

Tam sırasındır işte, bir düşünüm daha var: Günlük gazetelerimizde, haftalık ve aylık yayın organlarımızda düzenli ve sürekli ve zengin ve cömert kitap sayfası olsa. Yayın organlarımız kitap eki verseler. Verenlere yenileri katılsa. Köşe yazarlarımız birkaç kitap okusa, kitapları tanıtıcı bir-iki satır yazsa. Ne kadar iyi olur.

Editörler, yayınevleri sorumluları, yazarları(nı) arayıp "Hocam yeni bir şeyler var mı" diye sorsa. Onları teşvik etse. Yazarlarına üç-beş kuruş vermeyi geçiktirmese...

Ve buna benzer birkaç düşünüm daha. Belki birgün yazarım.

Önemli olan yazmak değil elbette, bunları/düşlerimizi hayatta, hayatımızda, günlük yaşantımızda gerçekleştirmek : İşte o zaman ben de yazarlıkla yaşamımı kazanır, belki ben de bir ev sahibi olur ve kimbilir belki ben de her yaz tatile çıkabilirim.

Belki.

Düş dünyasından çık-ve-bak artık.

Bu hayat/her hayat yaşanmaya değer mi/değişiyor mu ? Yoksa yaşamı kitaplarda, roman, şiir, öykü ve masallarda mı aramalı? Düş dünyasına yeniden dönmeli mi?

Yazarın gerçekte ve hayatla ilişkisi nedir ki?

(1) Christine Angot 1999'da yayınladığı L'Inseste isimli romanında babasının kendisini onüç-onaltı yaşları arasında cinsel ilişkiye zorladığını yazdı. Le Monde'daki bir söyleşisinde yineledi. Aynı konuya daha sonra, 2015'te, Un Amour Impossible isimli romanında döndü. Delpine De Vigan Rien Ne S'oppose à La Nuit isimli kitabında annesinin, annesinin babası, yani kendi dedesi, tarafından iffal edildiğini, annesinin bunun sonucunda delirdiğini ifşa etti. Dedenin cinsel saldırganlığını diğer kızlarına da dayattığını ...

(2) Burada ayçöreğinin macerasını, 1683 Viyana kuşatmasına kadar inerek, anlatmayacağım, çünkü uzun sürmeye aday. Ama vaktiniz varsa ve konu ilginizi çekiyorsa Google Dede'ye danışabilirsiniz. Afiyet olsun. Ayçöreği. Hikayesi değil.

FÜSUN AKATLI

Edebiyatı ve tiyatroyu felsefenin en duru, en sert sularıyla yıkıyor, Marksizm'in kızıl güneşinde kuruluyor, Anadolu güneşine seriyordu.

Özgürlüğün, özgür düşüncenin en sıkı ve en harbi savunucusu oldu hep. Gerçekten laik.

« Toplumsal cumhuriyet »in militan kızlarından biriydi. En baştakilerden. En öndekilerden.

1960'lı yılların ilk yarısında on sekiz-yirmi yaşlarındaydı. Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde Türkiye İşçi Partisi meşalesini taşıyanlardan biriydi. Felsefe denince ilk akla gelenlerden Nusret Hızır'ın asistanı olmak öyle kolay iş değildir. Neriman Hızır, ki Ankara'da ve radyo programlarında daha çok 'Ayşe Abla' namıyla tanınır ve sevimli ve cana yakın Nusret Hızır'la dostluk size her gün mutlaka bir şeyler kazandırır: İnsanlık ve hayat derslerinde. O yılların göreceli özgürlük havasını teneffüs ederken Marksizm'le tanışanlar bu davaya en vefalılar arasında sayılmalı diyorum, Füsun Akatlı ve birkaç dostu anımsayınca.

Abidin ve Güzin'den yıllardır ismini ve yaptıklarını övgüyle duyduğum, dolaylı olarak tanıdığım Füsun Akatlı ile Abidin Dino çalışmamı hazırlarken Paris'te tanıştım.

Güzin’de, 28 Haziran 2006’da çok sıcak bir öğleden sonrasında Abidin üzerine saatlerce konuştuk. Sesi kayıtlı. Kayıtların bir bölümünü kitabımda kullandım, tümünü olduğu gibi bir gün mutlaka yayınlamalıyım.

Fusun, Güzin’in « Küçük Amca »sı Esat Sait Dikel’in kızı Bihin Hanım’ın kızıdır. 1944’te Ankara’da doğduğunda dedesi Maliye Bakanlığı’nın « Başmütercimiydi ». Ve Ankara’nın en ünlü mekanı « Kürdün meyhanesi »nin müdavimiydi. O mekana herkes uğrardı. Cahit Sıtkı, Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet en başta. Gençler Esat Dikel’i ve bitmez tükenmez maceralarını böyle öğrendiler. Esat Dikel, Abdülhamid rejimine muhalif ve bunu dokuz yıl çok uzak coğrafyalarda zindanda ödeyen ünlü ‘Lastik’ Sait’in oğullarından biriydi. Güzin’in babası ile ana bir baba bir kardeşi. Muhalif olmak bu ailede bir tür mirastır. O nedenle Güzin, Fusun’a « Lastik Sait’e yakışan en iyi torun sensin » diyordu. Ve bu Güzin’in yapabileceği en büyük iltifattır. Fusun Akatlı bunu hak ediyordu.

Abidin de Fusun’u, eşi Metin Altıok’u ve kızları Zeynep’i çok sevdi. Nisan 1970’de Ankara’ya gittiğinde Abidin’in ilk uğradığı akraba evlerinden biri Fusun’ların evidir. O geceyi sabaha kadar sohbet ederek geçiren Abidin minik Zeynep’in bir resmini yapmayı da ihmal etmedi. Birkaç gün sonra Abidin, Metin’le TÜBİTAK’ta grevdeki emekçileri ziyaret etti. Onlarla birkaç saati paylaşan

Abidin, Metin’le birlikte dev panolara resim yaparak emekçilerle dayanışmalarını sergilediler ve o eserleri onlara hediye ve anı olarak bıraktılar.

İki sanatçı arasındaki dostluk sürdü. Metin, Abidin’in « çiçeklemeleri » üzerine şu şiiri yazdı:

« Abidin Dino’ya

İnsan dediğin saçaktaki

Güvercinin farkında olacak

Ve bir çiçek açacak kendince.

Bu aşk var ya, bu aşk:

Dikkat!

Yangında ilk kurtarılacak. »

Şiirleri de resimleri kadar kalıcı Metin Altıok bir Sivas barbarlığında ayrıldı aramızdan. Füsun ve Zeynep, hele Zeynep, onu asla yalnız bırakmadılar. Zeynep’in Gölgesi Yıldız Dolu Metin Altıok Kitabı (Dünya Yayıncılık, 2003) mutlaka okunmalı.

Füsun, Metin’den günü gününe neredeyse tam on yedi yıl sonra bizi terketti. Abidin ve Metin’le buluşmaya gitti.

Sesi ve anıları bizimle kaldı.

Bu satırları Güzin'e taziye ziyaretine gittiğim 7 Temmuz 2010'da yazıyorum. Güzin'le Füsun'u konuştuk. A'sından Z'sine kadar. Z, sonsuzluk, ölümsüzlük anlamında.

Füsun'un derslerinden geçenler bilir ve anlarlar.

« Zamansız » yaşayabilseydi Füsun ne olurdu? İnsanlar, kadın, erkek ve çocuklar, biraz daha insan, biraz daha sevecen, biraz daha şirin ve barışçıl olurdu. Kesinlikle.

« 'Zamansız', zamanı olmayan, zamana tabi olmayan, belli bir zamanla kayıtlandırılmamış, yani 'zamanı kaplayan' anlamını taşır. Kelime olumsuzluk taşırken, anlam olumlu burada. Dün, bugün, yarın yok. Hep, her zaman geçerli...”

Bu satırlar da Füsun'sal felsefi bir ders olarak aklımızda bulunsun. Hani kim bilir, belki onun Zamansız Yazılar (Dünya Yayıncılık, 2004) başlıklı kitabını okumaya vaktiniz olur.

Zamanınız mutlaka olacak ama vakit de ayırmalısınız Füsun'a.

LOUISE MICHEL

Paris Komünü'ne pek çok kadın katıldı. Sadece eşlerine, sevgililerine, baba ve kardeşlerine yardımcı olarak, sadece yemek yaparak, bakım ve onarım işleriyle uğraşarak değil. Elde tüfek, boyundan kemere fişeklik, kemerinde dönemin en etkili patlayıcıları, birer savaşçı olarak ta. Bunlardan biri günümüzde bile ismi unutulmayan Louise Michel'dir. Bunun birçok nedeni var elbette.

Louise 1850'lerde geldiği Paris'te öğretmen olarak çalıştı. Ama dönemin İmparatoru Napolyon'a (Bonapart'ın yeğeni ve bu nedenle Victor Hugo'nun ona « Küçük Napolyon » ismini takarak alay ettiği) « bağlılık yemini » etmeyi reddettiği için meslekten çıkarıldı. Bunun üzerine günümüzde « Küçük Türkiye » ismi verilen Paris'in 10. Arrondissement'ında (ilçesinde), belediye binasının arkasındaki minik sokaklardaki özel ilkokullarda ders verip ekmek parasını kazandı.

Louise edebiyata, bilhassa şiire meraklıdır. Ve ihtilalcidir. Yoldaşları arasında Jules Vallès, Eugène Varlin gibi geleceğin Komün yöneticilerini buluyoruz...

Paris Komünü'nün alevini yakanlardan biridir. Bugün gerçek ve sahte ressamların turistlerden üç-beş kuruş çarpmak için fink attığı mekanda, place du Tertre'de ve

çevresinde, Louise, Versailles ordusunun korkak askerlerine akıllarına bile getiremeyecekleri dersler verir. Bunlar silahlı ve uygulamalı derslerdir... Mayıs 1871'de, tarih kitaplarındaki « kanlı hafta » günlerinden birinde, Clignancourt Kapısı taraflarında silah elde çarpışırken ve tam bir cepheden diğerine geçerken bir kurşunla yere çakılır Louise. Öldü sanılır. Ölmez Louise...

Yargılanır ve Fransa'dan binlerce kilometre öteledeki sömürgesi Yeni Kaledonya'ya sürgün edilir. 1880'e kadar Fransa'nın çok uzaklarındaki bu sömürgesinde birçok Komünarla birlikte, herkes kendi küçük evinde ve kimi zaman ortak işler de yaparak yaşar.

Louise Michel diğerlerine oranla ve zamanına göre çok ilerdedir : Çünkü hem Fransa sömürgeciliğini sorgular ve kınar. Hem de Yeni Kaledonya halkının, Kanakların, gelenek ve göreneklerine saygı gösterir, ve bilhassa Kanakların dilini öğrenir. Kanak halkıyla kaynaşır. Onların yaşam biçimini benimser. Doğaya saygılı davranır. Henüz çevreci veya yeşil denilmeyen akımın ilk teorisyeni diyelim mi ? İsterseniz denebilir. Louise için önemli olan insanın yaşadığı çevreye saygılı olmasıdır. Louise o günlerde çok yazar : Şiirler yazar. Anılarını yazar. Victor Hugo ve Georges Clémenceau başta birçok siyasetçi ve edebiyatçıya mektup yazar. Aralıksız ve böylece bu iki şahsiyetle sıkı ilişkiler kurar.

Yeni Kalenodya'daki Komünarların birkaçı bir yolunu bulup bir gemiye atlayarak hemen yakınlardaki Yeni Zelanda'ya, Avusturya'ya doğru firar edecektir. Daha sonra Komünarlar için af yasası çıkınca, hayattta kalanlar yeniden Paris' te buluşacaktır.

Louise'in 1880'de Paris'e dönüşü Saint-Lazare Garı'nda o zamana kadar görülmemiş büyük bir gösteriye sahne olacaktır. Karşılama gelenler arasında 1850'lerden beri tanıştığı ve sürgün yıllarında düzenli mektuplaştığı Victor Hugo da vardır. Bilmiyorum Clemenceau da gelmiş miydi ? Gelmemişse hata etmiştir.

Louise o günden itibaren Fransa'yı adım adım dolaştı, gittiği her yerde ihtilali anlattı ...

Yorulmaz ihtilalci 9 Ocak 1905'te, bir dizi konferans vermek üzereyken bulunduğu Marsilya'da ölümle buluştu.

Louise bu, ölüme pabuç bırakacak değildi elbette. O kapıyı da tekmeleyerek açtı ve bugüne kadar geldi.

Daha da yürüyecek Louise. Paris'in yanı başındaki Levallois'da yatıyor şimdi. İsmi birçok okulda, birçok otobüs ve metro durağındadır... Parisliler Louise'i asla unutmadılar.

Hakiki ve sıkı kadın yönetmen Solveig Anspach Louise'in Yeni Kaledonya'daki yıllarını bir filmde anlatıyor : Louise Michel La Rebelle (Louise Michel, İsyankar). Önce 6 Mart 2010'da France 3 televizyon kanalında saat 20.35'te meraklılarına sunuldu. Sonra sinema salonlarında. Bu filmi kaçırmayın derim.

Eğer bu sevimli ve gerçek ihtilalci kadın hakkında daha çok bilgi isterseniz kendi yapıtlarını ve/veya yaşamının uzun bir dönemini onun üzerine yaptığı araştırmalara adayan Xavière Gauthier'nin (Bilim kadını Mireille Boulaire'in kod adıdır) La Vierge Rouge (Kızıl Bakire) isimli yapıtını tavsiye ederim (Paris-Max Chaleil Yayınları, 1999). Aynı yazar kadın ihtilalcinin Mémoires'ını (Anılar'ını) ve Lettres'i (Mektupları'nı) de düzenleyip yayınladı. Onlar da okunabilir.

Gerçek bir kadın ihtilalcinin yaşamını ve yaşadıklarını öğrenmek ve yararlı derslerle geleceğimizi hazırlamak umuduyla.

ROSA

Rosa Luxemburg, polonyaca Roza Luksemburg, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başındaki sosyalist hareket ve toplumsal mücadeleler tarihine imzasını atan kadınlardan biridir. Belki en ihtilalcisi: Yazarak, dersler vererek, eylemlere katılarak, bizzat eylemlerin başlatılmasını sağlayarak, parti kurarak, ihtilalci partinin programını yaparak ve bunu benimsettirerek...

Polonya kökenli, Almanya vatandaşı, İsviçre’de öğrenimini tamamlayan ve ekonomi politik alanında dönemin en önemli ve günümüzde bile yararlanılacak yapıtlarını yazan çok dilli ve çok kültürlü Rosa eşi az bulunur bir yaratıcıdır.

O’nu tanımak, yaşamını bilmek, pek çok yazısını ve pek çok kitabını okumak, dönemini anlamak kadar günümüzde de işe yarayacak birçok dersle yüklüdür.

5 Mart 1871 doğumlu Rosa, 19 yaşında Polonya’yı terketmek zorunda kaldı: Proleterya’nın Devrimci Sosyalist Partisi içindeki çalışmaları sonucu başı belaya girmek üzereydi çünkü. İsviçre’ye sığındı. Siyasi mülteci oldu.

Ne orada ne daha sonra hiç boş durmadı. Ekonomi politik öğrenimini tamamladı.

Sonra Almanya'ya yerleşti. Ve Leipziger Volkszeitung gazetesine yazılarıyla katkıda bulundu. O yazıları, gazete koleksiyonlarını arşivlerde/kitaplıklarda bulup, okumak elbette bir zevktir.

1905'de Çarlık Rusya'sında ihtilal ateşi yakılınca Rosa ülkesine dönüp ateşe oradan destek olmak istedi: Polonya'da tutuklandı.

Özgürlüğüne kavuşunca yeniden Almanya'ya döndü: "İkinci vatanına".

Kitaplar yazmaya başladı: Kitle Grevi, Parti ve Sendikalar isimli kitaplarını 1906'da yayınladı: Partinin yönlendirici, yönetimci rolünü yadsıyarak kitlenin, devrimci proleter kitlelerin kendiliğindenci ve inisiyatifi bizzat ele alarak başlatacakları ve yönetecekleri eylemleri (kitle grevi örneğinin) önemsemek gerektiğini vurguladı.

Onca yıl aradan ve onlarca deneyimden sonra Rosa'nın yanılmadığını belirtmek abartma olmaz:

Şunları da ekleyerek: Kitlenin/Kitlelerin parti olmadan, partinin yönlendirici rolü olmadan başlattıkları eylemi iktidarın alınmasına, burjuvazinin rezil düzenini alt-üst etmeye yetmediğini. Ve partinin de kitlenin/kitlelerin kendiliğindenci halk eylemlerini beklemesinin gereğini. Beklerken de tedbiri elden bırakmamasını. En azından

bunların bilinmesi için Rosa'nın kitapları Almancalarından okunmalı.

Rosa, 1906 ve sonrasında Sosyal Demokrat Okul'da öğretmenlik yaptı. Öğrencisi olmayı çok isterdim.

1913'de Sermaye Birikimi isimli kitabını, büyük olasılıkla bu derslerinden ve derslerinde öğrencileriyle tartışmalarından edindiği bilgilerle oluşturdu: Marks'ın Kapital'inin 2. cildindeki kimi sorunları inceledi bu kitabında. Ve emperyalizm aşamasında kapitalizmin "patlayana kadar", sonsuza kadar sermaye biriktirmesinin olanaksızlığını gösterdi.

Artık günümüzde herkesin diline doladığı "küreselleşme", ve bilmem nelerin nasılının ve olası sonuçlarının en iyi açıklamaları 20. yüzyılın hemen başında Rosa tarafından yapıldı.

Rosa siyasi parti çalışmaları içinde erkek yoldaşlarını eleştirdiğinde, onlardan birkaçı Rosa'ya "kadın sorunlarıyla ilgilenmesini" önerice, Rosa'nın tepesinin attığını ve eleştirilerine onların "maçoluğunu, seksistliğini ve hatta kadın düşmanlığını"da eklediğini biliyoruz. Clara Zetkin'i örnek alarak "elini erkek işlerinden çekmesini" önerenlere fena halde sinirleniyordu: Haklıydı.

Çünkü erkekler nitekim birinci paylaşım savaşı yaklaşınca trampet seslerine kabarttılar kulaklarını. Ve

Almanya sosyal demokratları Almanya devletinin / kapitalizminin, palazlanmak için sıranın kendisine geldiğini sanan Almanya İmparatorluğu'nun/emper zulmünün payandası olunca, Rosa ve arkadaşları Spartaküs Birliği'ni kurdular:

K. Liebknecht, C. Zetkin ve F. Mehring hep birlikte savaşa karşı ve ihtilalci bir tavır takındılar. İhtilal hazırlığına başladılar. Yollarına taş koyan sadece Alman devleti olmadı. Sosyal demokratlar da onları engellemeye çalıştılar. Rosa hapsedildi. Boş durmadı: Yazdı. Yazdıklarını yayınlattı. Ve özellikle Rusya'da Ekim ihtilalini çok yakından izlemeye başladı.

Kasım 1918'de Almanya'da ihtilal başlayınca Rosa hapisneden kurtuldu: ve hemen Die Rote Fahne isimli gazeteyi kurdu ve yönetti. İhtilalci programı yayınladı. Almanya Komünist Partisi'nin kurulmasını hazırladı. Spartakist ihtilale önce karşı çıktı. Sonra katıldı. Ve 15 Ocak 1919'da ihtilalde çarpışarak ayrıldı bu dünyadan. Arkasında birçok kitap bıraktı. Az bilinen, ama değerinden hiçbir şey yitirmeyen kitaplar. Mutlaka yeniden okunmaları gereken.

Kadın mücadelesinde asla unutulmayan ve unutulmaması gereken efsanevi bir ihtilalcidir Rosa.

ÖFKELİYEM

Üzgünem. Öfkeliyem. Stephane Hessel genç yaşında aramızdan ayrılmıştır ve bizi yetim bırakmıştır. Canım sıkkındır.

Biliyorum « Genç olur mu be adam 95'inde » diyebilirsiniz, ben de itiraz edemem, ama inanın bana adam harbiden çok gençti.

Gönlü gençti. Gülüşü gençti, « Nerede olursan ol, ne yaparsan yap tebessümünü eksik etme » derdi. Duruşu genç ve kibardı. İşte onun için öfkeliyem. Ama bir küçük hikayesini anlatmadan da geçemem :

1920'lerde Babası, Stephane'nın babası, Berlin'de yaşıyordu ve Fransa'nın özgürlük, eşitlik, kardeşlik ilkelerine bayılan cumhuriyetçi ve yüzde yüz demokrat bir adamdı. Berlin'de havanın güneşli ve güzel olduğu bir gün (Herkes bilmez ama Berlin güneşi en çok alan kentlerden biridir, Budapeşte'den sonra) elinde şemsiyeyle dolaştığını gören bir dostu dayanamayıp soruyor :

-Hayrola bu ne dalgınlık elinde şemsiye ...

-Paris'te yağmur yağıyor da ondan.

İşte Paris ve Fransa aşkı böyleydi Bay Hessel'in. Stephane'in babasının.

Hessel ailesi Almanya'da beklemedi çok fazla. Kara bela başını oynatmaya, zehirini yaymaya başlar başlamaz aile varını yokunu toplayıp, bilhassa şemsiyelerini de alıp, Paris'e göçtü, taaaa 1925'te.

Hessel ailesi 1937'de Fransa Cumhuriyeti vatandaşlığını aldı. Kara bela Fransa'yı işgal edince Stephane Hessel 25'inde Direniş Hareketi'ne katıldı. Hakiki yurtseverdi ve 1941'de Londra'da De Gaulle'ün yanındadır. Sonrası ülke içinde direniş. Öldürme kampları. Firar. Diplomat. Em diplomat hem istihbarat servisinde. Dünyaya ve insanlara sürekli soldan bakan. Sol penceresi sürekli açık ve aydınlık. Ezberden uzun, bazen upuzun şiirler okuyan. Bilhassa Almanca şiirleri. Kimden isterseniz ondan. Akıl almaz bir hafıza. Müthiş bir zeka. Ve tebessüm. Kesintisiz tebessüm.

Pierre Mendès France'ın ve Michel Rocard'ın yakın dostu. Yoldaşı, yandaşı.

François Mitterrand'ın dostu olsaydı mutlaka bir bakanlığa atanırdı 1981'de veya sonrasında. Değildi. Olmadı. Sol takımın inanmış, en namuslu ve en dürüst oyuncularından biri olarak kaldı.

Filistin halkının kararlı dostuydu ve bu halkın inanmış avukatlığını karşılıksız üstlendi ve her yerde ve sonuna kadar onu savundu.

Öfkelenin ! (*Indignez-vous!*) isimli minik kitabı neredeyse bütün dillere çevrildi, yüz ülkede yayınlandı, 4,5 milyon sattı ama İsrail’de ismi bilge geçmedi. Neden acaba ? « İsrail demokrasisinin » en güzel örneklerinden biri de budur. Bir kenara not etmeli hemen. Kitabında İsrail mallarının boykot edilmesini öneriyordu 93 yaşında ve babası yahudi Hessel.

Gerçek bir sosyal demokrat, sıkı yurtsever ve a’dan z’ye cumhuriyetçi Hessel aralıksız, her zaman ve her coğrafyada, ezilen halkların yanında yerini aldı ve öteden beri sömürgeciliklerin her türlüüne baş kaldırdı. Sömürgeciliğe isyan bayrağını Cezayir’den Filistin’e kadar taşıdı.

İnsan haklarının sıkı savunucusuydu Hessel, doğayı, çevremizi, hayvanları asla es geçmeden.

Hessel gerçek bir yurtseverdi dünyalı tarafından. Fransa’nın ona borcu var mutlaka. Dünyalıların da.

Hessel’e Panthéon’da yer ayrılması için imza kampanyası başlatıldı, Libération gazetesinde ilk imzaları yayınlanan İnsan Hakları savunucuları tarafından. Duyduk duymadık

demeyin, öfkelenin, tebessümünüzü eksik etmeden. Eyleme geçmek zamanı gelince de eyleme geçin. Hessel Baba'dan bizlere kalan da budur.

YILMAZ GÜNEY'İN TASARILARI

Yılmaz Güney, 47 yaşında, çok genç ayrıldı aramızdan. Kısa hayatına çok şeyi sığdırmayı bildi. Ama gerçekleştirmek istediği birçok tasarısı ise onsuz öksüz kaldılar. Bu tasarılarından birkaçını burada anımsamaya ne dersiniz?

Güney, sinemacı bakışını, kalemini ve kamerasını dünyanın kanayan ve mücadele verilen coğrafyalarına, Afrika'ya, Ortadoğu'ya, Latin Amerika'ya taşımak, nicedir aklında oluşturduğu ve beyaz perdeye yansıtılmak için sıralarını bekleyen öyküleri, senaryoları, anlatıları, yaşananları ve yaşanılmasını arzuladıklarını sinemaya uyarlamak istiyordu. Bu tasarılarından aile üyelerine, en başta eşi Fatoş Güney'e ve yakın çevresindeki yol arkadaşlarına, yakın dostlarına coşkuyla, kimi kez binbir ayrıntı, binbir imge vererek söz ediyordu.

Eylül 1990'da, Abidin Dino Yılmaz Güney'den anımsadığı bir senaryo/film tasarısını şöyle anlattı : « Tek kollu bir adam. Sazlar, kuşlar arasında, bir göl kenarında yaşıyor. Derken 13-14 yaşlarında bir kız çıkageliyor... Adamla kız arasında şiirsel bir dostluk ve aşk başlıyor. Adem ve Havva'yı çağrıştıran bir sevişme. Sonra müthiş belalı bir

adam varıyor. Kızı ana-babasından satın almış belalı ile tek kollu adam inanılmaz bir kavgaya tutuşuyor... »

Abidin anısını bitirdikten sonra şunları ekledi : « Yılmaz'ın buradaki inanılmaz hüneri, imgelerle anlatıyordu bu senaryoyu, öylesine canlı, çarpıcı imgeler ki, belleğimde kalanlarla filmi yapacak olsam, film benim değil, Yılmaz'ın olur(du) yüzde yüz. İmgelerin yaratıcı sırrını keşfeden öncü Yılmaz. »

Güney, Dino'nun 1942'de yayınlanan Kel isimli piyesini de sinemaya uyarlamak istedi. Kel, Güney'in çalışma masasında aylarca bekledi. Ama zaman, o sınırlı ve o acımasız zaman izin vermedi.

Güney'in film haklarını 1971'de satın aldığı halde bir türlü gerçekleştirme olanağı bulamadığı Osman Şahin'in Kırmızı Yel adlı eserini de burada anmalıyım. Osman Şahin'in yapıtlarındaki « sinemayı ilk gören » Yılmaz Güney'dir. Ama Şahin'den hiçbir yapıtı sinemaya aktarmaya maalesef zamanı olmadı. Fakat Güney yanılmadı, çünkü Osman Şahin 1970'lerin başından günümüze en çok sayıda eseri sinemaya uyarlanan yazarımız olarak edebiyat ve sinema tarihine geçti.

Güney, Latin Amerika halkları üzerine bir film yapma hayalini taşıyordu. 14 Aralık 1982 tarihli Libération gazetesine verdiği bir söyleşide bunu belirtti. Aynı

söyleşisinde Güney Afrikalı yazar Alan Paton'un Ağla Ey Sevgili Yurdum (Pleure, ô mon pays bien aimé) romanındaki siyasi ve görsel zenginliği filme çekmek istediğini de dile getirdi. Bu yapıt 1951'de Zoltan Korda tarafından sinemaya uyarlanmıştı. Güney filme çekemedi ama yazarı gibi Güney Afrikalı olan yönetmen Darrell Roodt 1995'te Güney'in arzusunu yerine getirdi.

Yılmaz Güney Yunanistan halkından ve Yunanistan sosyalistlerinden gördüğü dostluğu hiç bir zaman unutmadı. Bunu işlemek, Yunanistan halkıyla kardeşliği vurgulamak ve Yunanistan'a bir de böyle bakabilmek için Yunan Hançeri isimli bir çalışmanın içindeydi son zamanlarında. Fransa'da bir televizyon kanalı için altı bölümlük bir dizi olarak kurguladığı bu yapıtı Yunanistan'da çekmeyi umuyordu. Filmi çekmeye fırsatı olamadı ama bu yapıtın senaryosu 1990'da Yunan Hançeri adıyla yayınlandı. Okumalısınız.

Güney'in « Yol »la aynı dönemde oluşturduğu « Dağ » isimli senaryosu ile Hasan Tahsin'in hayatını filme alma tasarısı da bekliyor.

Güney'in sinemaya uyarlamayı arzu ettiği ilginç öykülerden biri Çalpara isimli senaryo tasarısıdır. Bunu yolarkadaşı İsmail Yıldırım, ondan dinlediği biçimiyle şöyle anlatıyor:

« Çalpara denizde yaşayan yengeç türü bir hayvan. Eti pek lezzetli değil. Pek de sevilmiyor. Çok da yırtıcı. Özellikle balıkçılar feryat figan, çünkü çalpara balıkçı ağı düşmanı. Balıkçılar ağlarına takılan çalparaları bağışlamıyorlar. Kol ve bacaklarını koparıp koparıp atıyorlar denize. Koparıp koparıp atıyorlar. Ama bunun adı çalpara : Çalpara suda sabırla yatıyor, sırt üstü. Batmadan. Bekliyor. Ve uzunca bir bekleme sürecinden sonra yeniden kavuşuyor kol ve bacaklarına. Yılmaz Abi belki bunu bir fantezi olarak üretmiştir. Çünkü konunun o gün ve günümüzde ne denli sembolik olduğu açık. »

Çalpara bu anlatımla, hem o günlerdeki Türkiye sol hareketinin hem de hapisanede bir anlamda toplumdandan tecrit edilmiş Yılmaz Güney'in ta kendisi oluyor. Mükemmel bir metafor. Yılmaz Güney için o anlarda önemli olan koşmak değildi ama ille yürümekti. Ve yürürken birlikte üretmekti.

Yılmaz Güney'in avukatı ve yolarkadaşı Ali Bucak, Güney'in ölümüne yakın bir dönemde, 1984 Baharı'nda olmalı, İran'daki Kürtlerin mücadelesini filme çekmek üzere bölgeye gitmeye hazırlandığını anlattı :

« Kaba hatlarıyla senaryo bile hazırды. 'İyileşeyim, yola çıkacağız?' diyordu. İyileşeceğine inanıyordu yani. »

Ali Bucak daha sonra şunları ekledi : « İran Kürdistan'ında kurtarılmış bölgelerde 'olay bir film' çekmek istiyordu. Yani çok daha başka bir filmcilik olayı gerçekleştirmek istiyordu. Filmden de öte bir 'sinema olayı' yaratmak, bir 'sinemacılık örneği' vermek amacındaydı. O sıralar, Paris'e İran Kürdistan Demokratik Partisi (İKDP) yöneticileri gelmişti. Yılmaz'la görüşmelerinde ben de (Ali Bucak) buldum. Yılmaz o günlerde, İran'a gidip Kürtlerin mücadelesiyle ilgili bir film çekmek hazırlıkları içindeydi. Senaryoyu aşağı yukarı hazırlamıştı. Görüşmede film çekiminin teknik yanlarını konuştu. 'Buradan birkaç arkadaşla geleceğim. Orada genç peşmergelere film çekimini öğretmek istiyorum. Öğrenirler. Dönerken bütün malzemeyi size bırakırım. Siz de ondan sonra devam edersiniz. Kendi kendinize film yaparsınız.' Diyordu. Ama Güney iyileşemedi ve tasarısı kaldı.»

Fatoş Güney, Yılmaz'ın yapmak istediklerini en iyi biçimde şöyle dile getiriyor :

« Yapacaklarında, Türkiye'den yerel ve ulusal olmaktan Türkiyeli sinemacı Yılmaz Güney'den yola çıkarak evrenselleşmek, dünyanın her yerinde, Afrika'da, Latin Amerika'da, İspanya'da, Yunanistan'da, Ortadoğu'da, Filistin'de, Kürdistan'da, yani kavga olan her yerde filmler yapmak, zirveden zirveye tırmanarak gücüne güç katmak ve bu gücü Türkiye'de gelişen yüce ve onurlu

mücadelenin gücüne, ırmağına akıtmak için, tüm olanaklarını seferber etmek düşüncesinde ve kararlığındaydı. »

Evet aynen böyle.

Güney'in tasarılarının birçoğu bugün de önümüzde ve bugün bile gerçekleştirilmek için sıralarını bekliyorlar.

NOT: Ayrıntılı bilgi için İnsan Yılmaz Güney isimli kitabıma bakılabilir : Kaynak Yayınları, İstanbul, 1994. Yayınevi 2013'te ikinci baskısını sundu.

TAHA TOROS

Taha Toros mutlaka çok çalışkan, üretken, yaratıcı ve paylaşımcı bir insan olarak akıllarda kalacak. Kanımca öyle olmasını kendisi de isterdi. Çalışkan, üretken, mütevazi, sürekli araştırmak ve yazmak serüveni içinde bir yaratıcı.

Birçok kitabı yanında İlk Kadın Ressamlarımız veya Fikret Muallâ 1903-1967 gibi, konusunda orijinal, kolay bulunması mümkün olmayan bilgilerle dolu kitaplarını burada öncelikle anmak isterim.

Kitapları yanında, dergi, gazete, ortak yapıt ve benzeri birçok yayın organında yayınladığı sayısız makalelerini de anımsamalıyız.

Özenle biriktirilmiş ve dikkatlice damıtılmış bilgiler hazinesidir makaleleri. Onların belli ana konular çevresinde derlenmesi ve kitap biçiminde yayınlanması mutlaka çok yararlı olacaktır. Bunu yakınlarına, başta kıymetli oğlu Hilmi Toros'a tavsiye etmek isterim. Umarım tavsiyem zaman içinde gerçekleşme olanağı da bulur. Böylece bu derin, mütevazi ve üretici tarihcimizin, en aslî ve asil anlamıyla popüler tarihciliğin önemli isimlerinden Taha Toros'un makaleleri unutulmak tehlikesinden kurtulur umuyorum.

İşçi hareketi tarihi, siyasi tarih ve toplumsal tarih çalışmalarım yanında biyografi türü, özyaşam öykülerini anlattığım kitaplarımda da Taha Toros'un kitaplarından ve makalelerinden çok yararlandım. Kimi zaman verdiği bir bilgiden, bir kaynaktan, bu bazen bir satırlık bir bilgi veya kaynak bile olabilir, yola çıkarak daha geniş bilgiler edinebildim, daha çok kaynağa ulaşabildim. Bu sayede araştırmalarıma yeni unsurlar, yeni yönler kazandırabildim. Taha Toros'a hepimizin bir teşekkür, enazından bir teşekkür, borcumuz vardır kesinlikle.

Burada yeri gelmişken, bizzat Taha Toros'un kendisinin de Adanalı olması nedeniyle, soyadına bir bakar mısınız lütfen, 1940'ların başında Adana'da iç sürgün olarak yaşamak zorunda bırakılan Abidin Dino, Adana'da evlendiği ve bu iş için taaa İstanbul'dan kalkıp gelen eşi Güzin Dino ile, ağabeyi Arif Dino'ya ve bilhassa "öğrencilerinden", Arif Dino çevresinde toplanan gençlerden oluşan, ve Abidin Dino isimli çalışmamın ikinci cildinde "Arif Dino Üniversitesi" ismini taktığım topluluktan ve Yaşar Kemal'den iki satırla, ama bilhassa Taha Toros'un yardımıyla, söz etmek istiyorum. Evet gelin en önce Yaşar Kemal'in Arif Dino ile yakın dostluğunu Taha Toros'tan dinleyelim:

"Yaşar Kemal (o günlerin Kemal Sadık Göğceli'si) Kadirli'den gelmiş, filizlenmeye hazır bir tohum gibi, Dino'ların masasına düşmüştü. Bizler serinlemek için,

öğleden sonraları ya Halkevi bahçesine, ya karşısındaki kahveye giderdik. Arif Dino'nun gerek sanatçı, gerekse filozofu andıran sohbetlerinde de zaman zaman bulunurduk. (...) Kemal Sadık Göğçeli masaya sokulur, Arif Dino'nun sohbetlerini hayranlıkla dinlerdi. Eğer bir tahta iskemle bulamazsa bu tatlı sohbetleri dinlemek için yere çömelerek, bilgiye susamışlığını gidermek isterdi. Kemal Sadık Göğçeli, pırıl pırıl bir kır çocuğu olarak dikkati çekmişti. Arif, onunla yakından ilgilendi. Kemal Sadık Göğçeli, o günlerde derin bir folklor tutkusu içerisinde ağıtlar toplar, eski derebeyler döneminde yakılan türküleri derlerdi. Özetle, okumaya düşkün öğrenmeye susamış bir delikanlıydı. Dünya çapında bir kaleme sahip olduktan sonra, zaman zaman İstanbul'da rastlaştığımızda, o yılların anılarından bazı yansıtımlar yapar. Onun Halkevi'nde ve Ramazan[oğlu. MŞG] Kütüphanesi'nde ilk kez görev almasına ve eline ilk paranın geçmesine yardımcı olanlar arasında bulunduğumu hatırlatarak sıcak duygularını belirtir. Oysa Kemal Sadık Göğçeli'nin folklor çalışmalarında ve ilerisi için kültürlenmesinde kendi gayreti yanında, Dino'ların büyük rolü olmuştur. Diyebilirim ki Arif ile Abidin'in Adana'ya sürgün edilmesi, Yaşar Kemal'in uyandırılmasına, teşvik görmesine ve keşfedilmesine ortam yaratmıştır.”

İşte aynen böyle.

Adana’da Abidin ve Arif Dino kafilesine, yoksa kervanı mı demeli, Bursa Hapishanesi’nden, Nâzım Hikmet’in yanından, gelen Orhan Kemal’in katıldığını da burada anımsatmalıyım.

Abidin ve Güzin Dino çevresinde, Türksözü gazetesinde, sağda solda ama daha çok solda bir araya gelen gençler Abidin ile Arif’in (ve daha sınırlı bir ölçüde de olsa Güzin’in) “tiryakileri” oldular. Kemal Sadık Göğceli yanında, Taha Toros ile bir süre sonra Adana’da lise öğretmenliği yapacak olan Adnan Turani gibi isimleri de bu listeye eklemek gerek.

Taha Toros 1940’larda Adana’da bulunmasını şöyle açıklıyor:

“O yılların bir bölümünü görevim dolayısıyla, memleketim olan Adana’da geçirdim (...)”

Daha sonra Ticaret Bakanlığı’nda Başmüfettiş olan Taha Toros o günlerdeki “görevinin” niteliğini belirtmiyor ama büyük olasılıkla Ticaret Bakanlığı’na bağlı bir kurumda devlet memuru olarak çalışıyordu. Şimdi biliyoruz, Taha Toros o yıllarda “Adana Ticaret ve Sanayi Odası’nda genel sekreter olarak çalıştı. Bu dönemde Çukurova ve Toroslar’da geniş kapsamlı folklor araştırmaları yaptı.” Evet Taha Toros ta.

Taha Toros, Abidin ve Arif Dino ile dostluğundan birçok anı, birçok bilgi ve koskocaman bir kültür hazinesi kaldı. Bunların bir kısmını yazdı ve yayınlandı. Kimbilir kağıtları arasında belki yazılmış ve yayınlanmayı bekleyen anıları, bilgileri ve makaleleri de vardır. Onlar da birgün mutlaka gün yüzüne ulaşırlar umarım. Kimbilir?

Taha Toros yaşamını ailesine ve mesleğine özen yanında tarih, kültür, geçmiş zaman üzerine, dostlarını ve anılarını düşünerek ve yazarak geçirdi.

Mutlu ve yaratıcı yaşadı.

Toprağı bol olsun. Işıklar içinde yatsın.

SÜLEYMAN OKAY: MİDESEL BAYRAM

1970'lerin başında Antakya'dayız: 1 Nisan 1972'den itibaren yayınlanan toplumcu nitelikli Kurtuluş isimli günlük gazetede başyazar ve yönetici olarak çalışan Süleyman Okay, değişik sayfalarda birçok takma isimle köşe yazıları döktürüyor. Şiir yazıyor. Mani, deneme, öykü de... Kimi zaman yarattığı iki köşe yazarı birbiriyle ağız dalaşına bile giriyor. Maksat düşman çatlatmak ve okuyucuya heyecanlı anlar yaşatmak olunca.

Süleyman Okay'IN yarattığı « Sınıfsız Diplomalı Aşçı Abbuş Usta » nam köşe yazarı okuyucularına her gün bir « leçete » aman pardon reçete sunuyor. Hayır doktor leçetesi veya reçetesi değil basbayağı yemek reçetesi. Adam aşçı dedik ya işte elbette yemek reçetesi sunacak. Ancak giyinişinden yemek yiyişine yaratılan köşe yazarı öyle bir dil kullanılıyor, öyle bir biçimde yazıyor ki erkek mi kadın mı olduğu bile belli olmuyor. Nitekim kimi okuyucusu onun cinsini, neyin nesi, kimin fesi olduğunu bir türlü anlayamıyor. Okay kendi annesi Fatma Nine'den Abbuş'a bi (burada ve daha sonra az buçuk "garip" gelebilecek kelimelerin yazımlarında hata yoktur. Kesinlikle. Süleyman Okay yaratmıştır.) mektup gönderiyor ve bu mektupta kimi ipuçlarını bizzat kendisi veriyor. Okuyelim mi ? Ben de Abbuş Ustam gibi « Entekece » ağızıyla yazıyımda görün deyim:

« Gazatada yimek leçeteni torunum okudu beğe (bana deyi). Hem güldüm, hemi de sevindim çok hoşafıma getti. Senin avrat mı, herif mi ne olduğunu bilmiyom, onun için 'kızım' ya da 'oğlum' demiyeceğim.

Sen yimeği şahpaz avratlar kimi (gibi) yaptırmıyon. Hemi de noksanın var. O seferki yimeğe nohut koydurmadın avrada. O yimek nohutsuz olursa dadı olmaz. » (Kitapta, s. 196).

Evet işin püf noktası da burada : Abbuş Usta halk adamı, halktan adam, halk için çabalıyor. Az, öz ve bilhassa hesaplı malzemeyle tadı tuzu yerinde yemek yapılması için reçete sunuyor. Hepimizin yemek yapmayı bir sanat biçimine getirebileceğimizi sergiliyor. « Dünden kalanlarla » lezzetli yemek yapılabileceğini gösteriyor :

İşte « sebzeli aş » bunun bir örneği. İnanmayan sayfa 150'de ve sonrasında okur. Abbuş Usta « gourmet »liğin dar gelirliler için de geçerli olabileceğini ispat ediyor. Evet en alışılmış sebze ve yiyeceklerden tadında tuzunda lezzetli yemek yapmayı öğretiyor. Ucuza ve doyurucu yemek yapmak o günlerde ve her zaman dar gelirlilerin, emekçilerin, bekarların ve dulların en önemli meselelerinden biri. Abbuş Usta da bunun için Kurtuluş'taki köşesinden bağrını yırtarak kendine özgü, sıcak, tekerlemelerle dolu, deyişlerle donatılmış, şirin ve alaycı, iğnelemeli ve değindirmeli uslubuyla yazıyor.

Alışverişten yemek yapımına, yemek yiyişinden « herifin » veya « avradın » gönlünü almaya, her konuda ve her zaman pek çok yararlı tavsiyeler de yapıyor : Örneğin yaprak sarması mı yapacağız, « piriç pahalı (kilosu on papel olmuş 1973'te. Pes ! Nitekim Abbuş Usta dayanamayıp « beyaz altın » adını takıveriyor « piriç hanıma ») yerine bulgur kullanın » deyiveriyor (s. 127).

Bulgur yerine de kimi kez gırgır olsun deyu burgul yazıyor. Herkes te anlıyor, çünkü kardeşlerim Antakya'da zatan herkes ona burgul deyveriyor zati. Domatesin fiyatı artınca haber veriyor « domatesli çorba » yapacakken kilosunun üç lira olduğunu anımsatıyor. (s. 125).

Fiyatların sürekli artmasını düzenli olarak eleştiriyor. Bakkala « köşe hırsız » veya « köşe hırhızı » adını takmaktan çekinmiyor. « Kassap » takımını yerden yere vuruyor. Abbuş Usta herkese güvenir « kassaba güvenmez » ! Manavları da sarsalar.

Okuyucusuna çarşıda birkaç satıcıyla pazarlık yaptıktan sonra malın en kalitelisini ve en ucuzunu, yani en hesaplısını almanın yollarını öğretiyor. Kimi malzemenin bir gün önceden kalanını tavsiye ediyor. Örneğin patlıcanlı kimi yemek için bayatının daha iyi olacağını anımsatıyor.

« Siyaset yapmadığını » iki de bir vurguluyor ama en sıkı siyaseti Abbuş Ustam yapıyor hem de Antakya'da. Hele Ekim 1973 milletvekili seçimleri yaklaştıkça yemeklerinin pardon köşe yazılarının ateşini öyle bir körüklüyor ki değme gitsin.

Haksız sayılmaz Abbuş Ustam. Herkesin karnını doyurması için çocukluğumuzdan beri alışık olduğumuz domates, çökelek (en iyilerinden biri Antakya'da yenir), biber, soğan falan filanla ve zeytinyağıyla (tereyağı pahalıdır, şahpazlara yakışır bize değil) kimi zaman margarinle (adını reklamını yapmamak için yazmıyom paramı verdiler de reklamını yapalım indi. Böyle giderse tamamen Abbuş Ustam gibi yazcam ben de) sıkı ve ağzınızdan su akıtacak türden öyle yemekler bulup çıkarıyor ki adam bunların brövesini alsaydı köşeyi dönerdi diyebilirsiniz geliyor. Ama o kendisi için değil halk için çalışıyor. Nitekim aynen şunları yazıyor :

« Biz daha çok dar gelirliilerin ve maddi gücü zayıfların yararlanacakları yemeklerin reçetelerini sunuyoruz... » Bunu birkaç kez yineliyor da. He aynen öyledir. Bu bağlamda « yoğurtlu ekme » diye bir reçetesi var yeme de yanında yat cinsinden (s. 99-100). Öğrencilik günlerimizin sıkı yemeklerinden yoğurtlu ekmeği bu reçeteyi uygulayarak yiyemediğime üzüldüm ve ol nedenle denemesini hemen yaptım: Kardeşlerim ağzınıza layık. Sonra « salçalı sandaviç » var parası

bitikler için « paşa yemeği » (s. 160). Tamam Fransızcası sandwich, Amerikancası sandwicht olan nesneye henüz sandviç denmiyo ama olsun yine de bu reçeteyi aynen yazmalıyım, herkesin işine yarayabilir, bir gün mutlaka :

« Evde bir şey yok. Çarşıdan alıp yapacak para yok, hem de yapacak yürek yok. Bütün bunlar bir araya gelince ne yiyeceksin. (Soru işareti koymaz Abbuş Ustam iki gözüm). Kolay, hem de basit (Böylesine yinelemelere de bayılır « sınıfsız » ama yine de « diplomalı » aşçımız). Büyük bir parça ekmeği karnından yar. (Nassıl !) Gir mutfağa, uzan tel dolabına, salça kavanozunu al eline, bir türkü dolansın diline (Ne deycim : Abbuş Usta kayifeye bayılır). Kavanozun kapağını aç. Bıçağı daldır içine. Bir miktar çıkar. Ve onu ince tabaka halinde ekmeğin yarılan yanına sür. İyi sür, ustalıkla olsun. Tamam mı. (Evet tamam: Yine soru işareti yok.) Şimdi ince biber şişesini al eline, salçalı ekmeğin üstüne ekele, ince bir tabaka halinde olsun. (...) Derken küçük bir baş soğanı ince ince doğra ve salçalı ekmeğin üstüne diz. (...) Ha bir de, malın (yapılan bütün yemeklerin Abbuş Ustam nezdindeki en üst titri budur : « mal ») üstüne dövülmüş kemmün (« Entekece » kimyon) korsan iş tamalandı demektir. Hayır tamam değil (Buna da bayılır Abbuş Abem, bitti der bitirmez, tarifinin püf noktasını bakarsınız en sona saklamış, annesi Fatma Hanım'ın neden « bozuk çaldığını » şimdi daha eyyi anlıyom), niye

mi diyeceksiniz, zeytin yağı konacak daha. Nereye konacak zeytinyağı ? Hafif hafif ve dökmeden malın üstüne konacak zeytinyağı. Kapat birbirine ekmeği, sandaviç kendiliğinden çıkar ortaya.

Hemen bir bardak su doldur. Yanına koy. Odaya girmeye gerek yok. Mutfakta ye malı. Bir ye bir su iç, bir ye bir su iç, bir ye bir su iç... Oh be... Karnımız şişti, güzelce doyduk. »

Evet afiyet şeker olsun. Nassıl ? İşte kestirmeden yemek çıktı.

Süleyman Okay'ı tanıyoruz. Bilhassa ben çok iyi tanıyorum, imdi size de tanitecem:

Eşinden ayrıldıktan sonra belli bir süre, annesi Fatma Nine'yle ve üç çocuğuyla başının çaresine bakmış adam. Dar gelikle o kadar nüfusu geçindirmek kolay değil(di). Eh iki oğlunu, Arif'i ve Adil'i iyi tanıyan biri olarak ve babanın neler yaptığını çok iyi bilince Süleyman Okay'ın kendisi ve aile üyeleri için bulduğu, yarattığı çareleri, az harcamayla beş nüfus (eşiyle olduğu günleri de katarsak altı nüfus) geçindirmek sihirbazlığını okuyucularıyla paylaşmak istemesini insancıl bulmamak mümkün değil. Bunu bir de kendine özgü tarzda yazması ise işin tatlısı. Pasta üstünde kirazı.

Tamam işte bakın tatlı deyince aklıma geldi Abbuş Ustam, damak tadım, iki gözüm arada bir tatlı reçeteleri de sunuyor. Hele bi peynirli künefe tarifi var en « kabadayı tatlı »nın neredeyse ağzınızda eridiğini duyumsuyorsunuz. Pes be Ustam bu kadar gerçekçi olmak zorunda mıydın ? Birdenbire çünkü Samandağ, Kırıkhan, Hassa, Belen, Reyhanlı, İskenderun, Antakya, Alankoz tümü birden pat diye Eyfel Kulesi'ninin tepesinden Paris'e yağmaya başlamasınlar mı ? Başlasınlar. Paris'ten çünkü alacakları tarihi bir hesap var!

Abbuş Ustam nereden gelip nereye gittiğini çok bilenlerden, o nedenle « Değişmez bir yanım çiğ köfteyi çok severim » diye itiraf etmekten çekinmiyor (s. 137). Dayanamayıp « Yanında Arap kebabı da olursa kıyak olur. » diye de ekliyor. Bu arada özellikle çiğ köftenin parmakla ve ama lütfen sadece üç parmakla yenilmesi gerektiğini vurguluyor. Meraklılarına duyurulur. Benim gibi çocukluğundan beri çiğ köfteyi yapılıp yapılmaz bir parça yeşil salata içinde atıştırmaya alışkınlar için de.

Abbuş Ustamın kabadayı yemeklerinden biri de « İzmir köftesi »dir. Reçetesini biliyorsunuz, tadını da. Ustamın bi tekerlemesi var onu sunmalıyım ama :

« İzmir köftesi.

Yiyenin kokmaz nefesi.

Yediğinin gecesi bayram eder midesi ».

İşte uzun ince bi yolun sonunda vardığımız nokta Abbuş Ustamın « Midesel Eğitim »i sayesinde varılan noktadır : « Midesel Bayram ». Bu deyiş te Ustamındır. Ustamın hepimize selamı var. Hepimizin de ona büyük bir şükran borcumuz. Sadece Ustama değil: 1973, 1976 ve 1978’de değişik gazetelerdeki köşe yazılarını derleyip « rüyasını » gerçekleştiren büyük oğlu Arif Okay’a da, Arif’in eşi Sündüz Okay’a da. Çünkü Ustam kimi zaman tekerleme, mani, eleştiri, gırgır, tantana falan fian derken dalğaya düşüyo ve reçeteyi vermeyi unutuyo veya köşesi gırgır mırğırla doluyo o zaman reçete meçete oluyo. İşte Sündüz ve Arif, meraklısı için not düşüp yemeğin harbiden reçetesini takdim ediyolar. Bu da az hizmet sayılmaz. Verilen reçeteler de öyle her yemek kitabında bulunan cinsten olmayınca. Abbuş Ustam yemek içmek (sırası gelince yazmalıyım : Antakya’da kaçak tarafından evde yapılan incir rakısını, yerel adıyla « tini »yi de es geçmeyelim abiler) üzerine yazarken arada bir felsefe kıvılcımları patlatıyor. Bir örnek : « Bir şeyin olmasını istemek başka, oldurmak başkadır. » (s. 112).

Abbuş Ustam neşeli adam, gönlü zengin, kadınlara epey takılıyor, hele « burjuvalara », parmakları « pampal » olanlara, ama kadınları koruyucu şeyler de yazıyor. Hatta

onlara « taktik » bile veriyor. Kadın « yorgun » olunca yemeği « herife » yaptırmasını çok doğal buluyor örneğin (s. 200-201). Aynen yazıyorum :

« Herifiniz soryo, böğün ne yiydik dedi... Kefli bir geceden onra cilve yap kişige. De ki, 'ben yorgunum' de, 'hışım çıkık, böğün yimekliği sen al, siğirtten (çıraklan) yolla' de... Dedin mi ciğerim, dedisen diliğe sağılık... Herifin kefli olunca avrat sekelli (sakallı) olur. Sen ele deyince, 'peki avrat' dedi seğıe (sana). Ve de gitti. »

Böyle antrönöre can kurban deel mi ciğerlerim ? Ama bi de bakyosunuz Abbuş Ustam kendisine cilveleşen komşu kızına yanık, kız da öyle sıradan deel hani « tapu gibi », o zaman « komşu kızına ulaşmanın reçetesini gönderin » (s. 132) deyo ne yapcın ? Hemen ona reçeteyi göndereciksiz. Eyyi çok eyyi.

Her zamanki gibi, Süleyman Okay sayesinde Antakya'nın « pıçağım hakkı için adam »larını tanıyoruz : « Deve » Mahmut, « Çapar » Mithat Kırgız gibi... Sonra Mehmet Bekir Soydan, Barış Soydan, Alaaddin Su, Mehmet Ali Solak, Kamil Tosyalı, Kemal Sülker, Halit Çelenk, Yusuf Balcıoğlu, Mustafa Güler, Suphi Barbur gibi ozan, yazar ve emekçilerini, gazetecileriyle, iyi insanlarıyla dost oluyoruz. Esnafını, ucuz ve pahalı çarşılarını, mahallelerini, lokantalarını ve kahvelerini de öğreniyoruz...

Bunda elbette kitabı hazırlayan ve sunan Arif Okay ve eşi Sündüz Okay'ın notları da tayin edici. Her ikisine de bin bir teşekkür. Süleyman Okay bir rüya gibi ve epey alaycı bir biçimde yansıttığı köşe yazılarının kitap haline getirilmesi arzusunun (s. 129) bugün gerçekleşmiş olduğunu mutlaka Kurtuluş gazetesinin özel baskısında okumuştur. Bundan eminim. Topragı gül olsun. Işıklar içinde yatsın.

Kitabın Künyesi: Süleyman Okay : Midesel Eğitim, yayına hazırlayan ve sunan: Arif Okay, Sündüz Okay, Kendi Yayınları, İstanbul, 2009, birçok fotoğrafla donatılmış, 228 sayfa.

PAYLAŞMAK ARZUSU

Hemşerim, Erganili, yazar ve şair Müslüm Üzülmaz'ın kitapları hakkında yazılanları derlemesi son derece ilginç bir girişim. Yazarı bu değişik kitabı vesilesiyle candan kutluyorum. Sevimli bir kitap olmuş. Malum, yazılanlar kitap biçimine getirilince daha kalıcı oluyor. Bu açıdan yapılan her zaman övgüye layık. Yazıların tümünü veya tümüne yakınına okumuştum, ama böyle sevimli bir kitap olarak sunulunca yeniden göz attım.

Değişik yayın organlarında kitaplarına ilişkin yazılardan bir seçki oluşturmak, derli toplu bir arada olmalarını sağlamak, bunları meraklılarıyla paylaşmak hem orijinal, hem de çok iyi fikir. Bir Uzun Yürüyüşür Yaşamak isimli kitapta yer alan yazılarda övgüler, eleştiriler, öneriler ve kimi düzeltmeler var.

Tanıtım yazıları daha önce BirGün, Cumhuriyet Kitap, Ergani Haber, Ergani Söz, Evrensel, Günlük, Radikal, Yeni Şafak, Yeni Özgür Politika, Vakıf, GAP Gündemi, Yeni Yurt gibi gazeteler; Bilim ve Gelecek, Berfin Bahar, Evrensel Kültür, Tîroj, Yeni Çaba gibi dergiler ve birçok web sitesinde imzalı veya imzasız yayınlandı.

İmzalar arasında Müslüm Üzülmaz'ın hemşerilerini, yakın dost ve arkadaşlarını, iyi gazetecileri, yazar ve şairleri buluyoruz : İşte Enver Yorulmaz, Abdurrahman

Üzülmez, Naci Gümüş, Eşref Üzülmez, Kenan Mendekli, İbrahim Evirgen Celal Başlangıç, Eyüp Özbay, Mispah Hicri, Eyüp Aras, Aslan Değirmenci, Nurettin Değirmenci, M. Şehmus Güzel, Mustafa Sütlaş, Vedat Çetin, Şeyhmus Diken, Ali Rıza Üleç, İshak Koçer ve Resul Üstü.

Üzülmez, yazıları yayınlanış tarihlerine göre sıralamış ve ilk yazılış biçimlerine sadık kalmış. Titiz Yayınları tarafından okuyucuya bugünlerde, TÜYAP Kitap Fuarı'na birkaç gün kala, yani bir anlamda tam zamanında, sunulan kitabın sayfa düzeni ve kapak tasarımı Suphi Orak ve Hayati Güngören'den. Arka kapakta yer alan yazarın portresi ve kısa metni ise hemşerimiz ve karikatürist Lütif Çakın'dan.

Müslüm Üzülmez, Ergani tarihine ilişkin kitaplara bir yenisini ekliyor. Çok iyi ediyor. Bu kasaba dahasını da bekliyor.

Bu kitapta aynı zamanda Ergani tarihine ilişkin ve daha önce yayınlanmış birkaç kitap hakkında da epey bilgi bulmak mümkün. Ergani'ye, tarihine ve genel olarak tarihe ve bilhassa toplumsal tarihe meraklı okuyucular, çocuk, genç, kadın ve erkekler bu kitapları okumalı derim. Her biri Ergani tarihinin toplumsal, insani, toplumbilimsel, yer yer felsefî boyutunu en iyi tarafından aktaran son derece yararlı kaynaklar.

Bu kitaplar, bu eşsiz kaynaklar sayesinde Ergani'nin nar, kaysı, badem, erik, vişne, ceviz ve üzüm karışımı parfümünü duyumsamak, tozlu ve aynı zamanda ağaçsız bırakılmış küçelerinin/sokaklarının/daracık sokaklarının gürültüsünü işitmek, çocuklarının ve kadınlarının seslerini duymak ve dinlemek, Makam Dağı rüzgârlarıyla mayalanmış, yoğrulmuş, pişirilmiş havasını ciğerlerimize çekmek, tanınan veya tanınmayan insanlarıyla tanışmak ve bütün bunlar üzerine pek çok bilgi edinmek olası.

Kasabamızın ismini duyuran, hemşerilerimizin birbirine kenetlenmesine yol açan yakınlarımız, abelerimiz, kardeşlerimiz, yoldaşlarımız sayesinde Ergani Ergani oldu, oluyor, olmaya devam ediyor. Herkese ne kadar teşekkür etsek azdır. İşte bu bağlamda Müslüm Üzülmez gibi cömert, yazan ve yazdıklarını karşılıksız paylaşmasını bilen hemşerilerimize ihtiyacımız var. O ve benzerleri, yani kasabamızın ekmeğini yemiş, suyunu içmiş, havasını tenefüs etmiş yazarlarımız ve şairlerimiz olmasa anılarımız da olmayacak. Onlar var, anılarımız yaşıyor ve biz de biz oluyoruz. Kimliklerimize böylece sıkı sıkıya sarılıyoruz. Ve onları her denetimde korkusuzca çıkarıyoruz: İşte biz buyuz diyoruz.

Müslüm Üzülmez'in kitaplarını öteden beri izliyorum. Kimine ilişkin tanıtıcı yazılar yazdığım ve onları okuyucularıyla paylaştığım da oldu. Üzülmez bu yazılarımdan beşine bu çalışmada yer vermiş: 10 Bin

Yıllık Tarihin Tanığı: Hilar: M. Şehmus Güzel/
<http://www.gundem-online.com> (s. 78-83). Tarihin
Doğduğu Mekan: Hilar: M. Şehmus Güzel/
<http://www.yeniozgurpolitika.org> (s. 84-88). Futbol
Kitap ve Sanat Aşkısı M. Şehmus Güzel/Ergani Söz (s. 104-
111). Ergani'ye Güzelleme: M. Şehmus Güzel (s. 132-
135). Makam, Makam Çiçeği Ve Bülbül. M. Şehmus
Güzel/ <http://www.gunlukgazetesi.net> (s. 138-140).

Bu beş makale yüz kırkbeş sayfalık kitapta yirmibeş sayfayı kapsıyor. Bu açıdan kendimi kitabın yakın bir akrabası gibi hissediyorum. Bunu da sevinerek buraya eklemek istedim. Kitapta makaleleri yer alan diğer yazarlar da akrabamız sayılırlar, madem ki aynı kitapta biraradayız. Bundan iyi akrabalığa da hani her yerde ve öyle sık da rastlanmaz.

Kitabın Künyesi: Müslüm Üzülmez : Bir Uzun Yürüyüşür Yaşamak, Titiz Yayınları, İstanbul, 2010, 145 sayfa.

YOLDAŞ MÜSLÜM

« Uçurumu sevenlerin kanatları olmalıdır. »
Nietzsche

Müslüm Üzülmaz 1950'de Ergani'de doğdu. Hemşerimdir. Hatta neredeyse akrabamdır. Benden iki veya üç yaş küçük kardeşlerimle arkadaştır.

Aynı yollarda yürümüş, şirin, sakin, görmüş ve geçirmiş, bilge kasabamızın tozlu küçelerinden geçmişiz. Aynı zaman dilimlerinde belki ama aynı coğrafyada hep. Aynı pınarlardan su içmişiz, aynı ağaçlardan erik, elma, armut, dut, nar, kaysı, çağla, dağdağan, badem, çeviz, böğürtlen, aluç yemişiz. Aynı günlerde bağbozumu yapmış, nazlı ve dolgun üzüm salkımlarını özenle dalından koparmış, tadına bakmış, şıra, pekmez, pestil, suçuk yapmışız. Analarımız, nenelerimiz, bacılarımız, teyze ve halalarımız, teyze ve hala ve amcalarımızın kızları yapmış biz seyretmiş ve yemişiz. « Kadınlarımız bizim kadınlarımız » aynen böyledir çünkü.

Ortak dostlarımız var. Ortak mihenk taşlarımız da...

Bakın örneğin Müslümn'ün ilkokul öğretmenlerinden Zülküf Bozkurt eniştemdir. Niğar Abla'mın mutlu kocası, çocuklarının sevecen babası.

Yoldaş Koçero isimli anılar toplamında Üzülmaz'in sözünü ettiği birçok kişi ya çok yakın akrabamdır, ya hemşerimdir, ya da yakın dostum. Tahsin Güzel Abem sırası gelince anılarda yerini alıyor ve Ankara'nın okumuş yazmış gençlerine katkısını esirgemiyor. O günlerde Tahsin Abemle birlikte çalışan kardeşim Kahraman Gündüz Güzel de pek uzaklarda sayılmaz. Ve bu böyle akıp gider.

Müslüm Üzülmaz'in siyasi tercihinin somutlaştırılmasında rol oynayan dost Şeref Yıldız çocukluk arkadaşımıdır.

Evet kardeşlerim, burada ismi geçenlerin hepsi, Erganilidir. Ergani'nin bir özelliği olmalı diyorum. Mutlaka bir özelliği olmalı.

Erganililer herşeyi, çok şeyi gizlemeyi bilirler belki ama Diyarbakır aşkını asla. İşte Müslüm Üzülmez kardeşim de bu kadim kente, sırlarını surlarına saklayan, yüzünü Dicle'den başka tarafa çevirmeyen dev kente aşkını dillendiriyor, gelin birlikte okuyalım bu birkaç satırı, Eylül ayıdır tam da zamanıdır :

« Eylül sabahlarının Diyarbakır'da büyüleyici bir güzelliği vardır. Güneş daha ışıklarını surlara vurmadan kentte canlanma başlar. Dicle'nin akışı bir başka nazlı olur. Güneşin doğuşuyla Dicle'nin, insanların, serçelerin, arabaların çeşitli tonlardaki sesleri ve bilcümle nesnenin hareketi dalga dalga yayılır kente. » (s. 84).

Kasım 2011'de 61 yaşını dolduracak olan Müslüm Üzülmez bu kitabına otuzbeş-kırk yaşına sığdırma başarısını gösterdiği bin bir anıyı alıyor. Bu anılar sadece onun kişisel yaşamını değil 1970'lerden 1980'lerin sonuna ülkemizin siyasi yaşamını ve çalkalanmalarını yansıtıyor.

Anlatılan aynı zamanda bizim de hayat hikayemizdir, bizim de hayat hikayemizin

dilimleridir, umutlu ve zorlu yıllarıdır. Evet bunlar zorlu yıllardır. « Fırtınalı yıllar »dır. Hele bir de Türkiye Komünist Partisi (TKP) militanı, üyesi ve sorumlusuyunuz. Üzülmez de Şeref Yıldız, Fevzi Karadeniz gibi Erganilidir ve onlar gibi TKP içinde ciddi görevler üstlenmiş bir siyasetcidir. O yıllardaki siyasi faaliyetlerini belli ölçüler içinde aktarıyor.

Aktarmakla yetinmiyor ama. TKP'deki siyasi meseleleri kimseyi incitmemeye çabalayarak irdeliyor. Evet son derece kibarca ve kimseyi ismini vererek üzmeden, kimi eleştiri ve saptamalarını sıralıyor : Sayfa 85, 86, 88, 134, 180, 187, 208, 214, 219, 222 ve daha başka yerlerde bu konuda epey önemli notlar bulunuyor.

Bu konularda, ve aynı dönemde, TKP'nin işleyişini başka yönleriyle ve zaman zaman ayrıntılı bir biçimde görebilmek için Şeref Yıldız'ın Fırtına'da Yürüyüş (TÜSTAV Yayınları, « Sarı Defter » dizisi, İstanbul, 2008) ve Fevzi Karadeniz'in Eski Zamanlar (Pencere Yayınları, İstanbul, 2001),

Yaralı Zamanlar (Belge Yayınları, İstanbul, 2010) isimli çalışmalarını Üzülmez'in kitabıyla birlikte okumak yararlı olabilir.

Şeref Yıldız'ın kitabı özellikle TKP'nin sendikalarla ilişkilerini, İstanbul ve çevresi başta, araştırmak, öğrenmek ve irdelemek isteyenler için ihmal edilmemesi gerekli bir kaynaktır. O da imrenilecek derecede özenle ve hiç kimseyi üzmemeye çabalayarak aktarıyor anılarını.

Fevzi Karadeniz'inki de özellikle Diyarbakır ve yakın çevresindeki ilişkiler için zarurî.

Burada TKP çalışmaları için özel bir kaynakça sunmayacağım, bu konudaki bir denememi daha önce « Kitap sevgisi » başlıklı makalemde sundum. Bu makale, başta insanokur.org sitesinde, birçok yerde yayınlandı. Bu konulara meraklı dostların işine yarayabilir diye burada anımsatmak istedim sadece.

Müslüm Üzülmez kendi dönemine ve yaşadıklarına ilişkin birkaç kaynak daha öneriyor :

Kitabın değişik sayfalarında ve 188. sayfanın dipnotlarında.

Kendi yapıtında, Üzölmez'in TKP ile tanışmasını, Şeref Yıldız'ın önerisiyle TKP üyesi olmasını, Ergani'de, Diyarbakır'da ve çevresindeki parti faaliyetlerini, 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında çalışmasını (Örneğin « Kasım 1980'de Ergani'de 50-60 kişiyle çınar ve ceviz ağaçlarının altında toplantı » yapılması, s. 85), 7 Ekim 1982'de İstanbul'da epey garip bir biçimde, apaçık şansız bir rastlantı sonucu yakalanmasını, başa bela ve on beş gün süren Gayrettepe'deki « gözaltını », ne gözaltısı be resmen rezilliği, Diyarbakır'a gönderilmesini, Diyarbakır'daki akıl almaz, dünya ve insanlık dışı yaklaşık yetmiş günlük « gözaltını », rezilliği evet, ve zindanını, zindandaki baskıları ve mücadeleleri okuyoruz. Okumakta zorlansak bile, çünkü bu kadar insanlık ötesi bir mualeme hiç bir yerde olmaz denilen dönemler yaşanırken. Bizde değil elbette başka mekanlarda. İtin ite, çakalın çakala işkence yaptığını gören yoktur ama insanın insana işkence yaptığını ise duymayan kalmadı. Hele

Diyarbakır'da. Bu zindan günleri neresinden bakılırsa bakılsın, yapanlar için, emir verenler için, dönemin yetkilileri için, devlet için koskocaman bir yüz karasıdır. Orada işkence yapan, dayak atan, insanlıktan çıkarılanların veya çıkanların bugün nerede veya nerelerde olduğunu da merak etmiyor değilim. Üzülmez kitabının sonunda bunlardan birinin feci sonunu aktarıyor. Bu bir örnek ve üzülmemek elde değil herşeye karşın. Ya öbürleri ne oldu ? Ya öbürleri ne yaptılar daha sonra ? Bugün ne yapıyorlar ? Bunların da bir gün anlatılacağını umuyorum.

Üzülmez'in anıları, inançlı ve inanmış, onurlu ve kural sahibi bir insanın, evet burada altını çizmek lazım İNSANIN, bütün belalara rağmen YAŞAYABİLECEĞİNİ bir kez daha ispatlıyor. Bu açıdan da bu yaşam örneğinin bilinmesinde yarar var.

Üzülmez'in anıları Erganili bir çocuğun yolunu nasıl bulduğunu, bu yolda nasıl yürüdüğünü öğrenmek açısından da okunmayı hak ediyor. Bir çocuğun inanç oluşumunda okuduklarının,

ailesinin, yakın akrabalarının (Müslüm Üzülmez için dayısı Nurettin Değirmenci'nin), çevresinin rolünü böylece bu örnekte a'dan z'ye öğrenebiliyoruz. Yazar bunu sayfa 21-22'de bizzat yazıyor. Bu iki sayfada anlattıklarına sayfa 33, 39-40 ve birkaç yerdeki bilgileri daha ekleyince çocuğun inanç oluşumu, bu oluşumdaki etkenler, rolleriyle birlikte, ortaya çıkıyor.

Anılar toplamında baştan sona dikkat çeken olgulardan biri hemşeriliğin, burada Erganililiğin ve Üzülmez'in ana tarafından Çermikli olması (Ergani'ye 35 kilometrecik yakınlıktadır) nedeniyle Çermikliliğin, birçok aşamada belirleyiciliğidir.

Burada hemen yaşamının birçok diliminde Üzülmez'e yardım elini uzatan POL-DER üyesi, bir ara Tuncay Mataracı'nın koruma görevini üstlenen hemşeri polis Nadir Akyıldız örneği alınabilir.

Yeri gelmişken eklemeliyim : Siyasi eylemleri vesilesiyle yaşamı boyunca polisle köşe kapmaca oynayan yazarın karşısına zaman zaman son

derece ilginç ve haydi sözümüzü esirgemeyelim namuslu polislerin de çıkmış olmasıdır. Bu bağlamda Diyarbakır'daki komşusu « Kilisli polis » örnek verilebilir : « Karakolda arkadaşlara kefil olan » (s. 67-69) ve « yoluma çıkıp beni uyan » (s. 90-91) hep bu Kilisli polistir. Yazar da onu unutmuyor ve gerekeni kitabında da yapıyor-yazıyor. Okunmalı bu satırlar mutlaka. Polisle köşe kapmaca oynayanların polislik eğlenceli hikayeleri de olur. Müslüm Üzülmez de « Aziz Nezin'lik » böyle bir öyküyü okuyucularıyla paylaşıyor : s. 104'te : Harika ve soğukkanlı olmanın yararlarını ispatlayan bir örnek. Başka polisler ve başka öyküler de var elbette ... Bu vesileyle burada bir de Kastamonulu « Cesur Çavuşu » anmak isterim :

Bu delikanlı öyle bir insandır ki « en zor koşullarda kendini riske atarak öğretmenin en yakın arkadaşlarından birini koruyarak, dayanışmanın en güzel örneğini » sergilemiştir. Nasıl mı ? Kitapta sayfa 153-154'te. Buna benzer birkaç hikaye daha biliyorum : Buca Hapishanesi'nde yaşananlardan... Yani hiç beklenmeyen bir anda,

insanlığın girmesinin yasaklandığı bir mekanda, bakarsınız bir gelinçik açar, bir gül yüzünü size çevirir, kapalı pencereden bir dal uzanır, bir kuş sizin için öter, bir türkü duyarsınız. Ferahlarsınız ve içinizdeki ses « DAYAN, der, İNSANLIK HENÜZ ÖLMEDİ ! » Güç alırsınız. Dayanma ve mücadele şevkiniz çoğalır. Büyük İnsanlık için çalışmanın önemini bir kez daha duyarsınız. Bu da size yeter: Yıllar boyunca.

Hemşerilik ve akrabalık bağları Üzülmaz'in siyasi çalışmalarında belirleyici öğelerden biridir. TKP'li olmasını öneren ve onu partili yapan Şeref Yıldız'ı biraz önce andım. Fevzi Karadeniz'i de. Başkaları da var. Daha önemlisi bizzat yazar kendisi de hemşerilik ve akrabalık bağlarıyla bağlı olduğu çevresinden birçok kişiyi partisine alıyor : Sempatizan veya üye olarak. Kardeşlerinden Ali Haydar Üzülmaz TKP'de önemli görev üstlenen sıkı bir komünist oluyor örneğin. Birçok hemşerisi de.

Evet yaşamının değişik anlarında ve birçok mekanda Erganililer karşısına çıkıyorlar,

yardımdan kaçınmıyorlar. Avrupaî siyasetbilimcilerin ve avrupaî siyasetbilimcilerin ezbercisi şarkî siyasetbilimcilerin ihmal ettikleri, bilemedikleri, bilmemezlikten geldikleri bir arkadaş grubunun, hemşeriliğin, akrabalığın siyasette belirleyiciliğini bu örnekte TKP bünyesinde görüyoruz.

Elbette bir insanın mayası da, ortak paydası da son derece belirleyicidir. Bu mayada anamızın ve babamızın rolü asla yadsınamaz. Müslüm Üzülmez bu açıdan çok şanslı diyebilirim. Dedim bile. Aile içi saygı, birlik ve dayanışma tutkusu onun yaşamından hiç eksik olmadı : Nenelerinde ve dedelerinde, hele anasının anasında, ana ve babasında ve elbette eşi Sevgi'de : Diyarbakır'da ailesini geçindirmek için terzilik yapan, orada ve İstanbul'da, « içeriye düşen » eşinin yokluğunu çocuklarına mümkün mertebe en az düzeyde duyumsatmak için çabalayan Sevgi. Böyle kadınlar oldukça böyle erkekler de olacak mutlaka.

Ve bu mücadele, dostlarım, bu biçimde bile olsa, yani örneğimizdeki gibi eşit olmayan güçlerin kavgasında bile, zora mora dayanarak, işkencenin ve zindanın üstesinden gelerek, düşe kalka, evet düşe kalka sürecek.

Tarih bitmedi.

Maçın sonucu henüz belli değil. Maç bitmeden de kim galip kim mağlup bilinmez.

Zamanı gelecek, zorlu ama geçici tatsızlıklar bitecek ve ütopyalarımız yeniden canlanacak. Gerçekleşecek mutlaka.

Kitabın Künyesi : Müslüm Üzülmez : Yoldaş Koçero, TÜSTAV, Sarı Defter 224 sayfa, İstanbul, 2011.

M. ŞEHMUS GÜZEL

KİTAPLARIN YOLCULUĐU

ekitap.aqorum.com